

Manuál Strany zelených k boji se suchem a povodněmi

Strana zelených připravila krátký návod na to, jak na úrovni krajských samospráv prakticky a účinně řešit dopady sucha i riziko povodní. Sucho, povodně, eroze půdy a změna klimatu jsou obsáhlé problémy, se kterými se sice nedá adekvátně bojovat, ale něco se udělat musí. V našich silách je zmírňovat dopady extrémního počasí a maximálně se přizpůsobit změnám. Tento manuál obsahuje jednoduché odpovědi na to, co lze udělat v poměrně krátkém čase.

Krajská strategie pro snižování dopadů klimatických změn

- strategie bude velmi jednoduchý dokument, který bude vytvářet harmonogram příprav na sucho, obecně na změnu klimatu
- bude vycházet z Generelu vodního hospodářství krajiny ČR, Strategie přizpůsobení se změně klimatu v podmínkách ČR (Adaptační strategie), Plánů dílčích povodí, Zásad územního rozvoje (kraje), Politiky územního rozvoje ČR a dalších strategických dokumentů na krajské i republikové úrovni
- v rámci příprav strategie se provede revize relevantních krajských dokumentů
- strategie bude hodnotit rizika a navrhopat opatření na úrovni kraje
- součástí strategie budou koordinace a synergie se sousedními kraji a státy
- přípravu a naplňování cílů bude koordinovat zvláštní oddělení Strategických adaptací (STRADA) se stálými zaměstnanci, kteří se budou věnovat především klimatologickým extrémům (v tomto případě suchu a protipovodňovým opatřením) a předcházení dopadům změn klimatu v krajině, ale i městech a vesnicích
- zaměstnanci budou zkušenými odborníky v oborech územní plánování, agronomie lesnictví, krajinné inženýrství, vodohospodářství a klimatologie
- pro řízení přípravy a naplňování strategie bude ustanovena pracovní skupina za účasti odborníků, úředníků, zástupců samospráv obcí a měst daného kraje, nevládních neziskových organizací a správců krajiny
- důležitou částí bude akční plán, plán monitoringu a harmonogram minimálně na dvacet let, přičemž každoročně se vypracuje závěrečná zpráva o aktuálních stavech, resp. vývoji
- strategie bude závazným materiálem pro daný kraj
- dílčí část strategie bude tvořit metodika čerpání dotací na péči o krajinu a ochranu vod

Motivace správců krajiny a ekologizace zemědělství

- motivace se týká tzv. správců krajiny – zemědělců, lesníků, správců toků, myslivců, rybářů, krajinných architektů, urbanistů, pozemkových spolků a ochránců přírody, tedy všech, kteří se starají o krajinu
- v případě zemědělců a lesníků, největších správců krajiny, se bude vycházet ze základní myšlenky: zemědělec je hospodář, nikoli jen producent
- nástrojem bude pozitivní motivace (osvětou a dotacemi) plus rušení zvrácených (v opačném směru působících) dotací
- osvětu je možné dělat jedině úzkou spoluprací s hospodáři

- efektivním řešením jsou dotace na podporu opatření, která povedou ke snížení dopadů povodní a sucha na úrovni kraje – jedině zemědělci v širším hledisku krajiny mohou být lídry a začít tvořit a chránit krajinu, aby byla připravena na klimatické extrémní a degradaci půdy
- dotace nebudou směřovat na podporu produkce nebo kompenzace ztrát, ale především na péči o krajinu
- primárně budou dotace zaměřeny na podporu ploch s ekologickým zájmem (půda ponechaná ladem, ochranné pásy podél vod, plochy s plodinami, které vážou dusík a další) v rámci tzv. greeningu
- budou nastaveny takové indikátory, které budou patrné pouhým okem v krajině, například počet kilometrů obnovených polních cest, zastoupení plodin na jednom honu, počet obnovených mokřadů za rok, poměr biopásů a produkčních plodin apod.
- důraz budeme klást na přírodě blízká opatření a ekologizaci zemědělství a provozů
- motivaci budeme cílit i na zmenšení používání herbicidů a aplikaci průmyslových hnojiv
- dalším nástrojem bude zavádění agrolesnických systémů jako alternativy pro zemědělské a lesnické hospodaření v místech se ztíženými podmínkami hospodaření (nepřístupný terén, nízká bonita půd, svažitost aj.)
- pravidelně budeme zvyšovat informovanost o stavu klimatu a půdních podmínkách krajiny
- STRADA v rámci osvěty a dotačních výzev bude implementovat faremní plány, které budou nápomocny nejen ekologizaci zemědělství, ale budou řešit problematiku nedostatku vody v krajině

Řešení problému na úrovni Zásad územního rozvoje (ZÚR)

- v ZÚR je potřeba prosadit opatření proti dopadům klimatických změn i na úkor ekonomického růstu, proto se doporučuje revize tohoto dokumentu
- v aktualizaci ZÚR budou vymezena kritická (strategická) místa v kraji, kde hrozí rizika sucha, povodní a zvýšené erozní činnosti
- na základě definice strategických míst se udělá kategorizace opatření podle naléhavosti
- vycházíme z předpokladu, že vsázíme na budoucnost, a nikoliv na rychlý zisk; půda a voda jsou v podstatě to největší bohatství kraje
- zejména na úrovni územních a regulačních plánů a územních rezerv budeme hledat možnosti, jak omezovat zpevnování povrchu půdy. Mimo ZÚR: toto hledisko promítneme do přípravy všech staveb, kde je investorem nebo podporovatelem kraj
- kraj se bude jasně vymezovat proti stavbám přehrad, které jsou finančně náročné a jsou velkým zásahem do krajiny především záborem půdy (náklady je vhodnější alokovat do dílčích opatření pro celý kraj, nikoliv jen na velká vodní díla)
- u staveb, které mohou mít negativní vliv na retenci vody, se bude vždy požadovat hodnocení vlivu na životní prostředí (EIA)

Posílení institutu komplexních pozemkových úprav (KPÚ)

- KPÚ jsou v současnosti možným nástrojem systémového řešení sucha v krajině a funkčního krajinného plánování
- jsou jedinečnou možností, jak v krajině vyčlenit plochy pro vodní prvky v krajině
- z pohledu regionu je nutné, aby kraj pomocí osvěty propagoval možnosti a výhody KPÚ
- v rámci oddělení STRADA bude fungovat podpora samosprávám s administrativou pozemkových úprav
- kraj bude úzce spolupracovat s pozemkovým úřadem o možnostech začleňování jednotlivých obcí a měst do pozemkových úprav
- KPÚ musí být podmíněny realizací plánů společných zařízení (protierozní úpravy, výsadby krajinné zeleně, tvorba vodních prvků v krajině, zpřístupňování pozemků) na minimálně 40 % a kontrolou plnění plánů
- snahou kraje bude i hodnocení plánů společných zřízení, zda jsou efektivní jako adaptační opatření
- Budeme propagovat a v krajním případě navrhujeme uzákonit (jako legislativní iniciativu kraje), aby se na provádění KPÚ finančně podíleli i vlastníci dotčených pozemků a aby prioritu měly katastry ohrožené suchem nebo erozí

Šetření s vodou a její ochrana

- kraj jako vodoprávní úřad může učinit zvláštní opatření při nedostatku vody na základě § 107 vodního zákona 254/2001 Sb., například může vydat zákaz napouštění bazénů, zavlažování hřišť apod.
- v budovách ve vlastnictví kraje budeme prosazovat opatření vedoucí k úsporám vody (využívat dešťovou vodu nejen k zálivce zeleně, ale i k recyklaci jako tzv. šedou vodu, úsporné vodovodní baterie a splachování)
- samozřejmostí je minimalizace odvodu srážkových vod do kanalizace – připravíme program postupného odpojování budov ve vlastnictví kraje od dešťové kanalizace
- s velkými odběrateli vody budeme jednat o možnostech snížení spotřeby vody, především v době sucha
- v rámci kraje vyhlásíme soutěž o projekt na nejlepší adaptační opatření v lokálním i regionálním měřítku
- ve spolupráci s ministerstvem zemědělství zvýšíme ochranu chráněných oblastí přirozené akumulace vod, ochranná pásma vodních zdrojů, citlivých a zranitelných oblastí
- problémy v krajině souvisí i s eutrofizací, kdy jedním z hlavních zdrojů jsou odpadní vody, proto je důležité posilovat, modernizovat a rozšiřování kanalizační sítě obcí a měst (tam, kde to bude efektivnější, je možnost napojit kanalizaci na centrální ČOV).
- kraj bude také řešit problematiku vodárenství, především zefektivnění odběrných zařízení, úpraven a vodovodní sítě
- pravidelně se bude sledovat hladina a kvalita spodních vod
- pravidelně se budou vyhodnocovat odběry pitné vody a vypouštění odpadních vod
- jako ochranu vod vnímáme omezení používání průmyslových hnojiv a pesticidů, které mají výrazný podíl na ovlivňování kvality vody

Příklady opatření v krajině

- optimalizace pozemků – zmenšení půdních bloků, obnova mezí a polních cest
- omezení širokořádkových plodin
- střídání plodin a střednědobé zatravňování lánů
- využívání krycích plodin a mulče
- zakládání biopásů
- stabilizace drah soustředěného odtoku
- vytváření záchytných příkopů a průlehů
- budování, rekonstrukce a údržba vodní biotopů v krajině – tůň, mokřadů, malých vodních nádrží (s maximálním akumulacním objemem do 2 mil. m³ a hloubkou do 9 m)
- rozšiřování a posilování prvků ekologické stability krajiny

Vodní díla měnící krajinu

- vodní díla je potřeba chápat jako jednu z možností adaptací na změnu, avšak nelze je chápat jako systémová řešení, protože řeší problém jen v určité části kraje
- kraj jako vodoprávní úřad, který vydává souhlas k velkým vodním dílům, by neměl za žádných okolností povolit stavbu dalších VD
- VD, především přehrady, jsou nákladná opatření v řádech milionů s bodovou působností, proto je efektivnější finance distribuovat na menší opatření v povodích, která budou mít okamžitý účinek

Autorem textu je Vilém Jurek (SZ), krajinář a ekolog